

לכבוד שבת קדש - פרשת מטות - מסעי תשפ"א

וזהב הארץ ההיא טוב - זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות - נכתב ע"י חגי צמיר

ח:ב-ג). כלומר, אהרן עשה את מה שנצטווה, שהרי כתוב שעשה כאשר 'ציווה ה' את משה'. כדי להוסיף לשאלה ולתמיהה חוזרת התורה פעם נוספת בפסוק הבא **כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הִרְאָה ה' אֶת־ מֹשֶׁה בְּן עֶשְׂה אֶת הַמִּנְרָה: רש"י במקום מוסיף הסבר מאד תמוה ויעש כן אהרן - להניד שבחו של אהרן שלא שינה:**

מה הרבותא הגדולה בכך? הרי כבר נאמר שעשה כאשר ציווה ה' את משה. איזו מחשבה היא שאהרן ישנה? מדוע שישנה? מדוע צריכה התורה לומר זאת בפירוש?

שמעתי מפי חיים בצד מאלקנה את הרעיון הבא. בבריאת העולם נאמר על כל יום מימי הבריאה את הביטוי "ויהי כן". אלא שביטוי זה נעדר מבריאת האור ביום הראשון, שהרי נאמר "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אֹר וַיְהי אֹר:.. בכל הימים האחרים נאמר 'ויהי כן'. וגם כאשר יש שינוי, הרי השינוי מתרחש אחרי שנאמר ויהי כן. כך למשל ביום השלישי = וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרַע זָרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְרִי לְמִינֵו אֲשֶׁר זָרַעוּ בֹו עַל הָאָרֶץ וַיְהי כֵן: ואחר כך ותוצא הארץ דשא עשב מזרע זרע למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למינהו". הקב"ה אמר, הדבר נעשה על פי אמירתו שהרי נאמר "ויהי כן", ורק אחר כך האדמה משנה ועל כך נתקללה, ששינתה את "עץ פרי עושה פרי" - שטעם העץ וטעם הפרי שווים, "לעץ עושה פרי". כך גם ביום הרביעי בבריאת המאורות הגדולים - ויהי כן, ואחר כך הלבנה קטנה בגלל תלונתה.

מדוע אם כן ביום הראשון לא נאמר "ויהי כן" - מלמד שהקב"ה החליט לא לעשות את מה שהתכוון, ולקח את האור וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא. אהרן בהעלותו את הנרות מחזיר את האור לקדמותו, ומקרב אותו לכוונה העליונה של הקב"ה ומכאן "כן עשה את המנורה". נראה לפרש שהמילה "כן" משמעותה עשית רצון הקב"ה במדרגתה הראשונית הטהורה ללא כל שינוי.

ועתה ניתן להבין אולי מעט יותר את הענין בפרשתנו בְּנֵי בְנֵי זָרַע עֵשֶׂה פְרִי לְמִינֵו אֲשֶׁר זָרַעוּ בֹו עַל הָאָרֶץ וַיְהי כֵן: ואחר כך בארצו נחלתו. כך גם טענת בני יוסף - לכל שבט יש ייעוד ויש מטרה, וכדי למלא את הרצון האלוקי העליון צריך להיות "כן" במובן של כנות.

כזה היה אהרן שהשבת א' אב זהו יום פטירתו. התורה טורחת לציין את תאריך פטירתו, שהפך במשך השנים ליום צום שנחשב צום דאורייתא (סדר רב עמרם גאון וספר הלכות גדולות ומאוחר יותר בטור).

"כל המסעות הם אצל כל אדם מיום היוולדו עד שובו אל עולמו. כי מיום הלידה והוצאתו מרחם אמו הוא בחינת יציאת מצרים, ואחר כך נוסע ממסע למסע, עד בואו לארץ החיים העליונה. ובוודאי נכתבו המסעות בתורה להורות הדרך הישר לאיש הישראלי". (הבעש"ט על הפרשה)

פרשת מסעי המפרטת את תחנות המסע מסיימת את ספר במדבר, אלה הרגעים האחרונים לפני הכניסה לארץ. ולכן מענין לראות כיצד סדרת הפרשיות המסיימות את ספר במדבר עוסקות בהכוונה והנחיות לקראת החיים בארץ - להורות הדרך הישר לאיש הישראלי. בפרשות אלה אירועים רבים ביניהם סיפור בני גד ובני ראובן, ותגובתם של בני יוסף לבקשת בנות צלפחד. אלה מבקשים שלא להכנס לארץ כנען ולהתיישב בעבר הירדן, ואלה בדיוק להיפך חוששים לאבד חלק מנחלתם אם בנות צלפחד יתחתנו עם אנשים שאינם מבני השבט והנחלה תיטוב לשבט אחר.

האם יש קשר בין הדברים? כמו במקרים רבים אחרים עלינו לשים לב למילים בהם השתמשה התורה. בדבר ה' המופיע בתורה יש משמעות וחשיבות לכל מילה. בדיקה זהירה מגלה כי ישנה מילה שחוזרת ומחברת בין האירועים. מילה קטנה בת שתי אותיות - אך בעלת משמעות רבה.

כשמשנה עונה לבני גד ולבני ראובן על בקשתם להישאר מאחור ולא להכנס לארץ כנען נאמר וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן בְּן הַנְּהָה תִּטְאָתְכֶם לְה' וְדַעַל תִּטְאָתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם: (במדבר פרק לב: כג). כך גם בתשובתם למשה וַיַּעַנּוּ בְנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵל עֲבָדֶיךָ בְּן נַעֲשֶׂה: (במדבר פרק לב: לא). כך גם אצל בנות צלפחד הבאות אל משה לשטוח טענתן, תשובת משה מפי ה' בְּנֵי בְנֵי זָרַע עֵשֶׂה פְרִי לְמִינֵו אֲשֶׁר זָרַעוּ בֹו עַל הָאָרֶץ וַיְהי כֵן: (במדבר פרק כז: ז). כך גם כאשר באו בני יוסף אל משה וַיִּצְוּ מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פִּי ה' לֵאמֹר בְּן מִטָּה בְּנֵי יוֹסֵף דְּבָרִים: (במדבר פרק לו: ה). התורה פותחת במילים "ויצו משה" - אבל הצייווי בא רק בפסוק הבא. הקב"ה "טורח" להכניס לתורה את הפתיחה "כן מטה בני יוסף דוברים". בחינת הדקדוק של הפסוקים שהובאו לעיל מגלה כי המילה "כן" מיותרת. ניתן להבין את הפסוק גם בלעדיה, ואם התורה הקפידה להוסיף מילה זו עלינו לנסות ולברר מה משמעותה ומה ניתן ללמוד מכך.

כאשר משה מצווה את אהרן על הדלקת הנרות אומרת התורה דַּבֵּר אֵל אֶהֱרֵן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנְּרֹת אֵל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְרָה יֵאָרֶוּ שְׁבַעַת הַנְּרֹת: וַיַּעַשׂ בֶּן אֶהֱרֵן אֵל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְרָה הַעֲלָה נִרְתִּיָּה כְאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה: (במדבר פרק

בספר להתעדת באהבתך, מובא בשם הרב גמליאל רבינוביץ' – כתוב בפסוק (פרשת חקת ב, כט) וַיֵּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גִּוַע אֶהְרֶן וַיִּכְּבוּ אֶת אֶהְרֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל. והרי יש כאן מילה אחת מיותרת. למה כתובה פעמיים המילה כל? ותשובתו מביאה את דברי הט"ז (הלכות תפילה) – שלא לומר מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ בְּכַבֻּדָּךְ. כי יש כאן כפל לשון. אם כתוב מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם, אז למה צריך להגיד מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ? אתה אומר פעמיים את אותו דבר.

כותב הט"ז – מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ, כי לפעמים כל העולם, זה לא כל העולם. יכול להיות שרוב. אז אם 90% מהעולם תומכים בקב"ה, זה רובו ככולו, אבל אנחנו מבקשים בתפילה, שלא יהיה רובו ככולו, אלא מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ, שיהיה 100%. וזה מה שכתוב בפסוק וַיִּכְּבוּ אֶת אֶהְרֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל. היינו אומרים כל, זה לאו דוקא כל, רובו ככולו, וגם אם רק 90% בכו, אז זה גם-כן כל. באה התורה ואומרת – לא ולא, – כ-ו-ל-ם בכו !!!

גם בעת פטירתו הצליח אהרן לאחד את כל עם ישראל, רגע לפני הכניסה לארץ כמסר חשוב ומשמעותי. זהו אהרן - בְּן עֶשְׂרֵה. גם לאחר מותו גורם לעם ישראל לעשות את רצון ה' ולהתאחד. **אמן – כן יהי רצון**

=====

בין בנות צלפחד אנו מוצאים את תרצה. כידוע בתקופת המקרא שמות של אנשים ושמות של מקומות הלכו ביחד. לא ברור מה קדם, האם אדם גר במקום מסוים ולכן נקרא בשם זה, או שמא להיפך, האדם העניק את השם למקום בו גר ואולי אפילו בנה. כך גלעד, מכיר, חפר ודוגמאות רבות נוספות. גם תרצה הוא שם של מקום. תְּרַצָּה הייתה עיר כנענית ולאחר מכן ישראלית, ששימשה בתקופה מסוימת כבירת ממלכת ישראל. תרצה זוהתה על ידי ויליאם אולברייט בתל אל-פארעה (צפון) – תל הנמצא כ-11 ק"מ צפונית מזרחית לשכם. התל נחפר בשנים 1940-1960 על ידי משלחת מטעם בית הספר הצרפתי למקרא ולארכאולוגיה בראשות רולאן דה וו. העיר נבנתה על גבעה נמוכה בתוך בקעה, שטחה כ-180 דונם, והיא מוקפת נחלים זורמים משלושה עברים. את הבקעה מקיפים הרים גבוהים. בסמוך לעיר נובע מעין (עין פארעה) המספק כ-1,500 מ"ק לשעה. בסמוך עוברת "דרך מבוא השמש" החוצה את הרי השומרון ממערב למזרח - ויורדת דרך נחל תרצה עד למעברות הירדן באזור גשר אדם.

תרצה נזכרת (כמקום) לראשונה ברשימת הערים שנכבשו על ידי יהושע, ונכללה בנחלת שבט מנשה. העיר הפכה לבירת ממלכת ישראל בימיו של ירבעם בן נבט. בנו, נרצח על ידי בעשא, אשר במשך 24 השנים בהן שלט המשיך לבנות את

העיר. בנו של בעשא, אלה, מוזכר כמלך הולל. לאחר שנתיים מיום עלייתו למלוכה, קשר עליו זמרי והכתיר עצמו למלך. אולם מלכותו נמשכה שבעה ימים בלבד. עמרי, שר הצבא, צר על תרצה וכבש אותה תוך שהוא שורף את בית המלך. שש שנים לאחר שהומלך, העביר עמרי את בירת ישראל לשומרון. אחד המלכים האחרונים שמלך בישראל, מנחם בן גדי, בא מתרצה: וַיַּעַל מְנַחֵם בֶּן גַּדִּי מִתְּרַצָּה וַיָּבֵא שְׁמֵרוֹן וַיִּזֶךְ אֶת שְׁלֹם . . . וַיִּמְיֹתָהּ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו (מלכים ב', ט"ו: ד'). בתקופה

הישראלית הייתה העיר מתוכננת ובה – רחובות מקבילים, בתים טיפוסיים וחומה. העיר חרבה במאה ה-9 לפנה"ס (אולי עדות למאבק על המלוכה בין זמרי ועמרי או למסעו הצבאי של שישק). מיד לאחר החורבן החלה בנייה מהודרת שלא נסתיימה – אולי ביטוי להעברת הבירה לשומרון, שלוותה בנטישה של העיר. במאה ה-8 לפנה"ס פרח היישוב מחדש (בימי יואש וירבעם השני). ונבנו בתי מגורים מפוארים ומבני ציבור. תרצה חרבה עם הכיבוש האשורי בשנת 722 לפנה"ס.

שלמה המלך במגילת שיר השירים משווה את יופיה של תרצה לירושלים יָפָה אֶת רַעֲיָתִי כְּתַרְצָה נְאֻמָּה כִּירוּשָׁלַיִם (שיר השירים ו': ד'). במדרש התלמודי המאוחר שיר השירים רבה מופיע: **יפה את רעייתי כתרצה, אלו נשי תירען דאמר רבי נשי תירען כשרות היו, עמדו ומיחו על עצמן ולא נתנו מנומיהם למעשה העגל** (שה"ש רבה פרשה ו).

כיצד הגיעה תרצה לטורען שבגליל? נראה שכאן יש להתייחס למעבר בין העברית לארמית, שבהן האותיות ע' וצ' מתחלפות. כך המילה 'ארץ' בעברית – היא 'ארעא' בארמית. תירצה בעברית היא אם כן תירעה – בארמית, אל זה הצטרפה האות נ' סופית כפי שהיה מקובל באותם הימים. טור-ען הוא הר הצאן, וקשור כנראה לתקופה הכנענית בה התקיים במרחב פולחן לאלה ענת, ומכאן השם בית ענת המופיע במקורות ונשתמר בשם היישוב בויעינה שעל הר טורען. רבי יהודה הנשיא שחי במרחב הגליל התחתון זיהה את השם טורען – טירען עם השם תרצה. כשנדרש לענין יופין של הנשים, פירש זאת בדרך מוסרית בה הן נמנעו מלתת את תכשיטיהן לפולחן עגל הזהב במדבר.

על הר טורען עוברת היום דרך נוף יפה הסלולה לכל אורכה וצופה אל מרחבי הגליל. בדרך זו, מעל היישוב טורען, נמצא הר המקויה, ובו אנדרטה לזכר מייסד המקויה - תנועה דתית יפנית, שנוסדה ב-1948 על ידי איקורו טשימה. אחד מעקרונותיה המרכזיים הוא התמיכה בעם ישראל ובמדינת ישראל. כמו אהרן, גם המקויה מנסים להביא לאחדות, ומנסים להאדיר שם ישראל בעולם, דברים שהם רצונו של הקב"ה – **כן יהי רצון**.

בברכת שבת שלום ומבורך – הגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>